

ПРАВА ЛЮДИНИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗВИТКОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Written by ПЕЛЯК ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ, студент юридичного факультету Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Friday, 26 November 2021 23:02

Постановка проблеми. Інтернет мережа та сучасні технологічні здобутки надзвичайно змінили життя суспільства. Люди почали спілкуватись та обмінюватись інформацією за допомогою новітніх гаджетів та комп'ютерів, що викликає необхідність змін у законодавстві, політиці та освіті. Не дивлячись на те, що Інтернет тільки починає розвиватися, але він уже займає значне місце у сучасному суспільстві, і напевно, ми ще доволі далекі від розуміння того, які серйозні соціально-правові наслідки Інтернет може створити.

Стан наукового дослідження теми. Проблему сучасних прав людини досліджувала доволі велика когорта науковців, питання ж щодо прав людини, що пов'язані з цифровізацією життя людей, поки що не дуже досліджені, хоча окремі праці є. Зокрема, відзначимо тих авторів, чиї роботи стали теоретичним підґрунтям наших наукових пошуків: Н. Верлос, В. Володовська, М. Дворовий, А. Карцихія, С. Шахрай та ін.

Метою

публікації стала характеристика прав людини, що пов'язані з цифровими технологіями.

Виклад основного матеріалу.

Правовий дискурс в останні десятиліття збагатився такими поняттями, як кіберпростір, віртуальна реальність, цифрове самовизначення, цифрові права особистості, цифрові сервіси, цифровий суверенітет, право на Інтернет, штучний інтелект та ін. Через це поволі, але впевнено, утворюється міжгалузевий правовий інститут цифрових прав людини [1, с. 25-29].

Цифрові права та необхідність їх виокремлення викликають дискусію в юридичному науковому середовищі. На думку деяких дослідників поняття «цифрові права» раціонально розглядати не як виокремлену групу прав людини, а як певну категорію особливостей реалізації та гарантії прав людини в інтернет просторі, а саме свободи слова та права на приватність в Інтернет-павутині. Беручи до уваги роль, яку відіграє об'єднання локальних і регіональних комп'ютерних мереж для обміну інформацією у теперішньому суспільстві, відокремлення цієї групи сприяє найкращому упорядкуванню та вивченню, забезпеченню охорони прав людини в онлайн, окремі гарантії яких у сьогоднішні закріплені в резолюціях, рекомендаціях та інших міжнародних договорах [2, с. 6].

Одна частина дослідників дотримується думки, що цифрові права є похідні від інформаційних, але не тотожні їм, і акцентують на потребі їх виокремлення в спеціальну групу. Інші розуміють цифрові права як права громадян на повний доступ до Інтернет-ресурсів, можливість ними користуватися, а також публікувати та розповсюджувати інформацію [3, с. 35–36].

Не зважаючи на дискусії з приводу цього питання, потрібно прийняти, що вдосконалення технології ІТ у теперішній час впливає на розвиток конституційних прав людини, необхідність предметного переосмислення та узагальнення нормативного врегулювання. Тому вважаємо, що на даний момент існує потреба виокремлення групи «цифрових прав», до яких можна віднести: право на захист особистої інформації, право на доступ до електронних пристроїв та телекомунікаційних мереж, право на вільну передачу та поширення інформації, право на анонімність, право на забуття (видалення інформації про особу в Інтернеті) та ін.

Однак потрібно звернути увагу й на те, що в процесі реформування та здійснення конституційно-правової модернізації варто зважати на необхідність реалізації основних прав людини, які вже зазначені в Конституції України, але реалізуються в умовах

ПРАВА ЛЮДИНИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗВИТКОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Written by ПЕЛЯК ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ, студент юридичного факультету Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Friday, 26 November 2021 23:02

розвитку цифрових технологій. В ООН це питання неодноразово обговорювалось.

Організація визнала, що важливим і невід'ємним правом людини є право на користування інтернетом, яке потрібно забезпечувати на усіх рівнях, а також зробила акцент на його важливій ролі для розвитку суспільства. Також права, які особа має в реальному житті, повинні захищатись і в Інтернет-середовищі [4, с. 3-5].

На відміну від матеріального світу, де захист прав і свобод людини є порівняно врегульований конституційним механізмом, то в середовищі інтернету зробити це буде доволі важко. Себто зараз проходить переосмислення прав людини, що спричиняє необхідність вироблення системи конституційних гарантій та механізмів захисту прав людини в контексті цифрової трансформації. Оскільки Інтернет-простір є доволі великим і охоплює майже всі частини світу, то одна держава не зможе врегулювати ті всі питання, які виникають в цьому зв'язку. Таким чином, правове врегулювання має бути транснаціональним і здійснюватися міжнародними актами, такими як Хартія цифрових прав [5]. В юридичній літературі висловлюються пропозиції щодо необхідності розробки та прийняття Цифрової Конституції [6]. Однак ще й досі не існує робочого міжнародного договору, котрий враховував би усі аспекти реалізації та захисту цифрових прав людини.

Вивчаючи нормативний досвід зарубіжних країн, Н. Верлос цілком об'єктивно пропонує два шляхи внутрішньо-національного нормативного регулювання цифрових прав: по-перше, це конституціоналізація цифрових прав, а, по-друге, це цифровізація конституційних прав, коли конституція доповнюється поясненнями старих прав на сучасний лад [7, с.130]. Перший шлях є підходящим для країн, що приймають свою конституцію у ХХ столітті, але звісно бувають і винятки. У 2001 р. Конституцію Греції було додано ст. 5А, де у ч.2 закріплено право на захист персональних даних, полегшення отримання інформації та можливість брати участь в інформаційному суспільстві [8]. Для реалізації другого шляху доволі часто використовують або органи конституційної юрисдикції, які, не змінюючи «тіло конституції», тлумачать окремі конституційні норми з урахуванням цифрової реальності, або приймають окремі закони, що регулюють окремі цифрові права. Для ілюстрування другого шляху Н. Верлос наводить досвід Німеччини, де керування правами на інформаційне самовизначення, на поштові відправлення, таємницю листування і телекомунікацій, на забезпечення цілісності та конфіденційності інформаційно-технологічних систем (ІТ-право) переважно має судове походження, адже без закріплення в профільному законодавстві регулюється рішеннями Федерального Конституційного суду Німеччини [7, с. 130]. Тобто унормування відбувається за потребою, у випадках виникнення правового конфлікту. При цьому зміст цих прав не змінюється, а тільки інтерпретується через призму цифрової трансформації.

Багато держав регулюють цифрові права за допомогою біжучого профільного законодавства. У 2015 р. італійський парламент схвалив декларацію про права в інтернеті, ст. 2 якої зазначає, що кожна людина має право на доступ до Інтернету, як до основної умови її повноцінного соціального розвитку, а також, що кожен має рівне право і рівні умови для користування Інтернетом [7, с.131].

Значна кількість країн (зокрема й Україна), визнають право на користування Інтернетом на рівні профільного законодавства, що, з однієї сторони, дає можливість виконувати усі прийняті конвенції та рекомендації міжнародних організацій, а з іншої – не здійснювати перегляд Конституції. Проте розгляд перспективних ідей, різних системних поглядів повинен торкатися структури Конституції, адже розвиток цифрових технологій значно

ПРАВА ЛЮДИНИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗВИТКОМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Written by ПЕЛЯК ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ, студент юридичного факультету Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Friday, 26 November 2021 23:02

розширює конституційні права людини і сприяє якісному оновленню їх змістовної інтерпретації. Європейський суд з прав людини, зокрема, починає все частіше зустрічатися з питанням про розширення каталогу прав людини та визнанням нових концепцій, таких як право на забуття (право людини на заперечення подальшого опрацювання її особистих даних, після чого оператор, який займається обробкою даних, має негайно видалити інформацію про неї). «Право на забуття трактується як право людини, що дозволяє їй вимагати за певних умов видалення своїх особових даних із загального доступу через пошукові системи, тобто посилань на ті дані, які, на її думку, можуть завдати їй шкоди. Це відноситься до застарілих, недоречних, неточних, неповних або надлишкових даних або інформації, законні підстави для зберігання якої зникли з плином часу» [9, с. 12].

Підсумовуючи, відзначимо, що в ході правового розвитку України на сьогоднішній день цифрові права людини не в повному обсязі знайшли своє законодавче закріплення, але певний розвиток цих прав все ж є. Для підвищення ефективності реалізації цифрових прав варто переймати позитивний досвід країн, де правова модернізація з урахуванням цифрової трансформації вже відбулась.

Список використаних джерел:

1. Карцихия А.А. Цифровая трансформация права. Мониторинг правоприменения. 2019. № 1(30). С. 25–29.
2. Права людини онлайн: Порядок денний для України / В. Володовська, М. Дворовий. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.
3. Карцихия А.А. Цифровая трансформация и права человека. Русская политология. 2018. № 4. С. 33–38. С..
4. Human Rights Council. 38th session. Agenda item 3. Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development. 18 June–6 July 2018. URL: <https://undocs.org/A/HRC/38/L.10/Rev.1>
5. The Charter of Digital Rights. URL: https://edri.org/wp-content/uploads/2014/06/EDRi_DigitalRightsCharter_web.pdf
6. Шахрай С.М. «Цифровая» Конституция. Судьба основных прав и свобод личности в тотальном информационном обществе. URL: http://www.isprras.ru/pics/File/News/Doklad_20042018.pdf
7. Верлос Н.В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. Часопис Київського університету права. 2020. №2. С.129-133.
8. The Constitution of Greece As revised by the parliamentary resolution of April 6th 2001 of the VIIth Revisionary Parliament. Athens: Hellenic Parliament, 2004. 143 p.
9. Интернет: прецедентная практика Европейского Суда по правам человека / Совет Европы. Европейский Суд по правам человека, 2012. 41 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_Internet_RUS.pdf